

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ СИНТАКТИЧНАТА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРЕДИКАТИ ЗА ЕМОЦИОНАЛНИ СЪСТОЯНИЯ¹

YOVKA TISHEVA

Sofia University of St Kliment Ohridski

OBSERVATIONS ON THE SYNTACTIC REALIZATION OF EMOTIONAL PREDICATES.

The object of the analysis in the following paper are sentences with verbs for emotions (psychological verbs, Experiencer verbs) in the modern Bulgarian language. The main goal is to present the syntactic realization of arguments to the verb *obicham* (*to love*) as representative of the syntactic features of the verbs for positive emotions. The selective restrictions for the realization of the arguments are determined by lexical semantics and thematic structure of the predicates. For psychological verbs, the subject is marked with the thematic role Experiencer, and the complements are either Theme (Object of emotion) or Stimulus. The external complement of the transitive verb *obicham* (*to love*) is marked as Theme and represents object – specific, generic, as well as propositional one, to which the emotional relationship is directed. Observations show that in the subject position, in addition to nouns denoting animate objects, names of specific inanimate or abstract objects can also be used. *Da*-clauses are the main means for the realization of object complements to the verb *obicham*. In certain contexts, subordinate clauses with free relatives can also be used.

Keywords: Bulgarian language, emotional verbs, Experiencer verbs, syntactic structure, arguments, complements

Екстериоризацията на емоциите като отражение на вътрешното състояние на индивида, повлияно от различни външни или вътрешни стимули, на емоционалното отношение и изразяването на оценка за предметите, явленията или процесите е предмет на изследване от различни лингвистични школи и направления. Според наблюденията на А. Вежбицка всички естествени езици разполагат с лексикални

¹ Настоящият текст е резултат от изпълнението на научната програма на проекта *Онтология на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски*, подкрепен от Фонд *Научни изследвания* в рамките на конкурса *Проекти по програма за двустранно сътрудничество – България – Русия 2019 – 2020 г.* (Договор № КП-06-ПРУСИЯ-78 от 2020 г.). Изказвам благодарност за подкрепата.

и граматични средства за представяне на емоционални състояния, отношение или оценка (Wierzbicka 1999). Използването и на вербални, и на невербални средства за представяне на емоциите и чувствата на индивида разширява допълнително проблематиката на проучванията. В актуалните в последните години лингвокултурологични изследвания емоционалната лексика и фразеологията например се разглеждат като израз на ментални структури, съдържащи понятийна, ценностна, оценъчна, етнокултурна информация (вербализация на концепти; вж. напр. обзора в Karagyozova 2007; Petrova 2007 и др.). В лексикологията проучванията се свързват с емоционално-експресивната или емоционално-оценъчната лексика, а в стилистиката, лингвистиката на текста, прагматиката – с емотивните фонетични, прозодични или граматични средства, характеризиращи се с наличието на допълнителен компонент, изразяващ емоционалното отношение на говорещия / автора на текста. Във връзка с темата на настоящото проучване обаче веднага трябва да се отбележи, че групата на лексикалните и граматичните емотиви не съвпада с тази на средствата, с които се назовават емоционални състояния, отношения или оценки.

За носителите на даден език, а и в лингвистичните изследвания, обикновено не е съществено дали радостта и любовта, страхът и ненавистта имат една и съща природа. Това води до използването на термините *емоция* и *чувство* като синоними (за дискусия по въпроса за концептуализацията на емоциите и метаезика за описание вж. Kaldieva-Zaharieva 2016: 315–319; Petrova 2007: 36–44). В психологията обаче се прави разграничение между двете понятия. И емоциите, и чувствата са свързани с емоционалните процеси, които заедно с когнитивните и волевите изяви формират, организират или регулират нашето поведение. *Емоцията се преживява като чувство, което мотивира, организира и направлява възприятието, мисленето и действието* (Izard 2017: 30). Емоциите се определят като първични реакции, в голяма степен инстинктивни, присъщи на всички хора, много често с външна, физическа изява, за разлика от чувствата, които се основават на конкретни потребности и са повлияни от опита, нагласите и убежденията на отделната личност, поради което винаги са индивидуални. За разлика от емоциите, които са спонтанни отговори на конкретни външни или вътрешни стимули, чувствата се отличават с по-голяма устойчивост и дълготрайност и винаги включват оценка на обекта, към който са насочени. Тази особеност би могла да се проследи и в езиковите конструкции с темпорални модификатори, чрез които се представят двата типа емоционални състояния.

Обект на разглеждане в настоящия текст е групата на глаголите в българския език, които традиционно се означават като глаголи за *емоционална дейност* (Genadieva-Mutafchieva 1988: 329), а предметът на анализите е синтактичната

реализация на глаголи за положителни чувства (любов, обич). В тази връзка е необходимо да се направят някои терминологични уточнения. Според предложената от Р. Ницолова деление на основните видове предикати на ментални и каузативни, глаголите за емоционално състояние, напр.: *обичам, харесвам, радвам се, страхувам се, мразя, ненавиждам, учудвам се*, са ментални предикати за емоционално отношение (Nitsolova 2008: 265). При представяне на семантичните класове предикати в българския език, които присъединяват комплементи, С. Коева отделя предикатите за емоционална реакция или оценка, които са глаголи, напр.: *харесвам, съжалявам, радвам се, страхувам се, тревожа се*, или конструкции, напр.: *благодарен съм, яд ме е, срам ме е, чудно ми е, тъжно ми е* и др. (Коева 2019: 62–63). Макар авторката да не дава примери с *обичам, любя, обожавам*, поради наблюдавани сходства в синтактичното поведение с глагола *харесвам* може да се приеме, че и глаголите за положителни чувства са част от групата на предикатите за емоционална оценка. Наличието на оценъчен елемент, свързан с обекта на емоционалния процес, също се посочва като една от разликите между емоции и чувства, така че има основание елементите от групата на предикатите за означаване на положителни чувства да се означат като глаголи за емоционална (положителна) оценка.

От началото на 70-те години на ХХ в. в англоезичните изследвания по синтаксис езиковите елементи, означаващи емоции и чувства, се определят като *психологически предикати* (*psychological verbs, psych verbs* – вж. напр. прегледа в Alexiadou 2016; Rozwadowska 2017). Това са глаголи и прилагателни, с които се означават ментални процеси, когнитивни дейности или емоционални състояния. Освен общия елемент в лексикалната семантика, който ги отнася към по-общата група на стативните предикати, психологическите глаголи приписват сходни тематични (семантични, тета-) роли на своите аргументи. Задължително един от аргументите получава ролята Експериенцер, поради което психологическите глаголи се определят и като *глаголи с Експериенцер* (*Experiencer verbs*). В предлаганите тук анализи тези термини няма да бъдат използвани, но ще бъдат коментирани някои реализации на аргументите във връзка с генеричността, а този въпрос се дискутира и в проучванията на психологическите предикати.

Приемаме, че представителен с оглед на синтактичното поведение на глаголите за положително чувство е глаголът *обичам*, затова в примерите, които ще бъдат анализирани, се представя именно този предикат. Сравнението на моделите за синтактична реализация на *обичам* с тези на *обожавам* или на глаголите за отрицателни чувства е предмет на бъдещи проучвания. Основната цел на наблюденията тук е да се представи синтактична реализация на аргументите към *обичам*. Проверката на

хипотези за някои незадължителни пояснения, свързани с особености на емоционалното отношение или оценка – причина, степен и интензивност, локална и темпорална модификация, също трябва да бъдат обект на отделна разработка.

Настоящото проучване е емпирично и включва наблюдение на данни за синтактични структури, в които се реализира емоционалният предикат в самостоятелни прости изречения или в части на сложни изречения; проверка на хипотези за анализирания аргументи; оценка на резултатите от проверката. Преобладаващата част от примерите, които са в основата на емпиричните наблюдения, е извлечена от Българския национален корпус (БНК; <https://dcl.bas.bg/bulnc/>). Конфигурации, за които не са открити данни в БНК или за които има единични примери, се подлагат на проверка чрез данни, събрани от различни източници в интернет. След такива примери се дава линк към мястото, където е регистрирана употребата. Тъй като задачите на настоящия текст не се свързват с проверка на хипотези за това дали има връзка между реализацията на аргументите и морфологичните значения на глагола за време, вид, залог и наклонение, ще се коментират само примери с форми в изявително наклонение, деятелен залог. Отношенията между морфологията и синтаксиса на емоционалните предикати ще бъдат обект на следващи проучвания. В корпуса с емпирични данни за това изследване обаче се включват примери както с положителни, така и с отрицателни изречения, тъй като, за разлика от употребите на някои ментални предикати (Nitsolova 2008: 264), при обичам негацията не влияе върху избора на лексикални елементи за запълване на синтактичните позиции, а върху интерпретацията на значението на цялото изречение, срв. *Децата обичат майка си / родителите си / състезания / състезанията / да се състезават – Децата не обичат майка си / родителите си / състезания / състезанията / да се състезават.*

Глаголите за емоционално отношение и оценка в българския език не попадат често сред обектите, с които са свързани детайлни синтактични проучвания, ориентирани към формалните отношения между предиката и неговите пояснения. Интересът към тези глаголи обикновено е мотивиран от представянето на връзките между синтактична и семантична структура на изречението, като наблюденията върху тематичната структура доминират над формалните описания. Сред проучванията, които имат пряко отношение към разглежданата тема, трябва да се посочат обобщенията за глаголите за емоции, до които достига А. Динева (Dineva 1996; 1999/2000), и изводите на М. Стаменов (Stamenov 2021) за синтактичните средства за изразяване на семантични роли при предикати за емоционални състояния, по-специално на Експериенцер (Тръпник по използваната от автора терминология). Тук не си поставяме за задача пълен библиографски преглед на литературата по темата. Впрочем самата

А. Динева отбелязва, че от началото на ХХ в. до излизането на нейните публикации могат да се посочат само три изследвания върху емоционалните глаголи в български (Dineva 1996: 75).

Според наблюденията на А. Динева глаголите и предикативните изрази за емоции в българския език са:

- едноаргументни, напр. *вълнувам се, тъжно ми е, страх ме е, спокоен съм, изпитвам раздразнение*, при които се реализира само Експериенцер. Изразяването на Стимула (на емоцията) не е задължително. Ако се включи в изречението, това става с адюнктен израз;
- двуаргументни, като аргументите могат да бъдат или Експериенцер и Стимул, напр. при каузативните глаголи *радвам, натъжавам, ядосвам, огорчавам, изненадвам, доставям удоволствие*, или Експериенцер и Обект (на емоцията), напр. при глаголи за отношение или за преходни състояния като *почитам, уважавам, харесвам, обичам, ценя, обожавам, мразя, презирам, завиждам, съчувствам, изпитвам симпатия*;
- реализирани с редуване на аргументите, изразяващи Стимула и Обекта: *Книгата ми харесва – Харесвам книгата; Наслаждавам се на гледката – Изпитвам наслада от гледката* (Dineva 1996: 92–95).

В следващата си публикация по темата авторката експлицира по-точно връзката между семантичните роли и синтактичната функция на елементите, на които се приписват тези роли. За групата на двуаргументните глаголи и предикативни изрази, приписващи ролите Стимул и Експериенцер, е направено уточнението, че първата роля може да е приписана на подлога, а втората – на допълнението, напр. при *радвам, натъжавам, ядосвам, вълнувам, огорчавам, доставям удоволствие*, както и обратното – подлогът да изразява Експериенцера, а допълнението – Стимула, напр. при *възмущавам се, гордея се, изненадвам се, разочаровам се, срамувам се, изпитвам разочарование, възхитен съм*. По аналогичен начин ролите Експериенцер и Обект може да се приписват съответно на подлога и допълнението, напр. при *обичам, уважавам, завиждам, влюбвам се, равнодушен съм, изпитвам омраза*, или на допълнението и подлога, напр. при *интересувам, омръзвам, симпатичен съм, безразличен съм*. При едноаргументните глаголи и изрази като *тъжно ми е, спокоен съм, изпитвам напрежение* реализацията на незадължителния елемент Стимул става чрез предложна фраза, която функционира като непряко допълнение (Dineva 1999/2000: 21–22).

Проучвайки глаголите за вътрешни психически преживявания, М. Стаменов посочва:

Те се разпределят в няколко основни групи от гледна точка на своята валентност, синтактична и семантична структура, начина на своето образуване (при производните глаголи) и особеностите на лексикалните си значения. [...] Съществено е да се отбележи, че Тръпник може да се реализира като единствена тематична роля, която се свързва с даден глагол, или в конфигурация от семантични роли, при които налице е взаимна детерминация между тях, доколкото заемат позициите на аргументи на даден глагол, които да се реализират в позициите на субект, директен и / или индиректен обект. (Stamenov 2021: 70)

Анализите на около 500 глагола за вътрешни психически преживявания са обобщени чрез групиране на лексемите според приписваните семантични роли, синтактичната им реализация и падежната маркираност на фразите, представящи различните роли. В класификацията, направена от М. Стаменов, лексемите *обиквам*, *обичам*, *обожавам* (*някаго, нещо*), както и *харесвам* попадат в голямата група *преходни глаголи с обект на глаголното действие, който представлява негов Стимул или Тема (Обект), докато субектът е център на преживяването, което обектът предизвиква в Тръпника* [...] *Обектът на глаголното действие може да бъде не само от външния, но и от вътрешния свят* (Stamenov 2021: 71). Експериенцерът се реализира в конфигурация с една от двете посочени семантични роли. При *обичам* обектът на глагола изразява Темата (Обекта на емоцията).

Селективните ограничения при реализацията на аргументите се определят, най-общо казано, от тематичната структура на предикатите. Връзката между глагола за емоционално отношение и оценка и аргумента, представящ субекта на емоцията, може да се представи и чрез семантичната *релация Експериенцер*:

Релацията *Експериенцер* свързва предикат и одушевен участник в тематичната му структура, който изпитва или изразява чувство, преминава през емоционално преживяване с разновидност *Чувстващ* (4а) или изпитва физически усещания или състояния с подтип *Изпитващ* (4б). В релациите встъпват глаголи за емоции, перцептивни глаголи, глаголи, свързани с функциите на тялото, глаголи за комуникация, глаголи за контакт. За съществителните, участващи в нея, са характерни семантичните ограничения одушевеност (+), съзнателност (+), вътрешен контрол (-).

Пример 4. Релацията *Експериенцер*

(4а) [Момичето] се наслаждаваше на топлото слънце.

(4б) Главата [го] болеше непоносимо.

(4в) Тя погали [детето]. (Leseva & Stoyanova & Kukova & Todorova 2018: 24)

Макар и да не е централен, въпросът за синтактичните конструкции, с които се представят емоции и чувства, се засяга и в някои лингвокултурологични проучвания на българския език. Така могат да се изведат *семантико-синтактични схеми за концептуализацията на емоциите* [...] *различни синтактични модели, с които езиците да изразят концепта* (Petrova 2007: 165). Описанията на емоциите чрез

прототипен сценарий или прототипна ситуация на възникване / проява на чувството (в духа на идеите на А. Вежбицка в по-общ семантичен план или на Л. Йорданская за представяне на значението на думите за емоции) предполагат извеждане на субект и обект, свързани от съответното чувство, които в семантико-синтактичен план съответстват на посочените по-горе Експериенцер и Обект, както и на основание за емоцията, тоест Стимула от тематичната структура на предиката. Доколкото съм запозната с темата, от изследванията за концептите *любов*, *обич* в българския език (вж. Vassileva 2019; Micheva-Peucheva 2019) или за противоположните емоционални състояния *омраза*, *ненавист* (Kaldieva-Zaharieva 2016), във връзка със синтактичната реализация на глаголите за емоции могат да се направят най-вече изводи за антропоцентричността на езиковите репрезентации. Глаголите *обичам*, *мразя*, *ненавиждам* представят междуличностни отношения и предполагат одушевен субект и обект, като в прототипния вариант това са лица (а не животни). Изводите всъщност представят две от посочените по-горе особености на аргумента със семантична роля Експериенцер. Тази семантична информация може да бъде допълнена и с още няколко детайла, които присъстват в прототипното описание на концепта *любов* (*love – X loves person Y*), което предлага А. Вежбицка:

- (a) X познава Y¹
- (b) X чувства нещо добро по отношение на Y
- (c) X иска да бъде с Y
- (d) X иска да прави добри неща за Y (Wierzbicka 1992: 145)

Емоционалното състояние, обобщено представено в концепта, предполага субектът на емоцията да познава обекта, към който е насочено чувството. Може да се предположи, че оттук вероятно ще произтичат и някои изисквания за лексикалното изразяване на Темата (Обекта на емоцията) или за граматичните средства за маркиране на факта, че за субекта на емоцията / Експериенцера обектът е определен, известен, познат.

Тъй като лексикалното значение на предиката в голяма степен определя структурата на изречението, в което този предикат ще се реализира, необходимо е да коментираме и представянето на *обичам* в тълковните речници на българския език. Най-подробна е речниковата статия в многотомния *Речник на българския език*. В него

1 Интересно е да се отбележи, че в свои актуални разработки по темата Анна Вежбицка използва модифициран вариант за репрезентация на концепта *любов*, в който липсва именно първият елемент – X познава Y. Структурата на концепта е трансформирана в трикомпонентна: *ако лицето X обича лицето Y, то X често мисли за Y; X чувства нещо много хубаво по отношение на Y; заради любовта към Y, X иска да прави добри неща на Y* (Wierzbicka 2019: 229).

са представени шест значения на глагола, докато в популярните авторски тълковни речници, както и в свободно достъпните онлайн речници се отбелязват само четири. При анализите на изреченската структура ще се позоваваме на формулировките именно от многотомния тълковен речник:

ОБИЧАМ, -аш, несв., прех.

1. Чувствувам, изпитвам сърдечно влечение, любов към лице от другия пол; любя.¹
2. Изпитвам обич, привързаност или симпатия към някого, която се основава на роднинска връзка, приятелство, почит, уважение и под. // Изпитвам обич, привързаност към нещо, което притежавам, с което съм свикнал и под. // За животно – привързан съм към някого.
3. Чувствам, изпитвам самоотвержена привързаност, всеотдайност към нещо, възхищение, преклонение пред нещо (народ, родина, идея и под.); любя.
4. Харесвам, допада ми нещо, имам предпочитание към нещо и обикн. намирам в него удоволствие, удовлетворение. // С подч. изр. със съюз да или в съчет. с отвл. или отгл. същ. Нрави ми се, харесва ми, по вкуса ми е да върша нещо и обикн. имам това като навик, привычка.
5. Изпитвам удоволствие да ям или пия нещо, да се храня с нещо, имам предпочитание към вкуса на нещо.
6. За растение – благоприятно ми влияе нещо, добре се развивам при въздействието на нещо (вода, въздух, светлина и др.). (<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/обичам/>)

Последното значение е отбелязано само в многотомния *Речник на българския език*. В авторските тълковни речници първото, второто и третото значение се представят заедно, като *обичам някого или нещо*, и така не се откроява разликата между одушевен и неодушевен обект на емоцията. Интересно е обаче, че посоченото по-горе пето значение присъства като отделно значение във всички речници. За реализирането на това значение глаголът селектира елементите от определен семантичен кръг, които да заемат обектната позиция.

Всички значения, посочени в *Речник на българския език*, освен последното се отнасят към одушевени субекти – лица или животни, които са в състояние да изпитват съответното чувство и притежават определени навици, склонности или предпочитания. Само при първото значение обаче глаголът означава изцяло и единствено междуличностни отношения. При второто значение групата на обектите на емоцията се разширява и те се избират по признака *одушевеност*. При третото, четвъртото и петото значение чувството е насочено към конкретни или абстрактни обекти или

¹ Поради съображения, свързани с обема на текста, примерите към отделните значения в речниковата статия са съкратени.

към дейности, процес, състояния, но не и само към лица или по-общо – не само към одушевени обекти.

При представянето на значенията на *обичам* е използван и методът на тълкуването чрез синоними и това дава възможност да бъдат направени някои най-общии коментари за отношенията между *обичам* и *любя*. *Любя*, посочен като синоним за първото значение, отразява междуличностния характер на емоционалното отношение. Относителната неутралност при употребите на *любя* тук вероятно се поддържа и от наличието на неутрални сродни думи: *любов*, *влюбвам* / *влюбя се*, *влюбен* и под. При третото значение употребата на *любя* може да се определи като рядка или архаична, в стила на Ботевите послания *Отечество мило любя; силно да любят и мразят* и под. Наблюденията на Кр. Василева, че *любов* и *обич* са две средства за обозначаване на една и съща концептуална структура (Vassileva 2019: 98–104), вероятно се отнасят до номиналните средства за експлициране на концепта. *Любя* се употребява със значително по-стеснено, *специализирано* значение, поддържано вероятно и от непреходния *любя се*. В двойката *обичам* – *любя* първият глагол има по-широка употреба, основана на различните значения, реализиращи се при свързване на предиката с различни обекти на емоцията: едно лице; животно; група лица; конкретен неодушевен обект, абстрактен обект, дейност или състояние. В данните от БНК се откриват единични примери за употреба на *любя* със значения, отразени като първо или като трето при *обичам*. Използването на маркирания глагол може да се свърже с типа на текстовете, в които е употребен. Първият пример е от текст на З. Стоянов, пример (2) – от превод на трагедия на Есхил. В (3) употребата на маркирания вместо стилистично неутралния глагол отговаря на общия емоционален тон на медийния текст, от който е извадката:

- (1) Христо мрачен няколко деня [...], но това произхождало не от борба и колебания в своята вяра, а от милост и дълбока любов към ония, които почитал и *любил* до последна минута.
- (2) Не ме е срам да изрека пред всинца ви, че *любя* своя мъж.
- (3) хора с многозначителни прякори прекарват времето [...] в писане на морализаторски статийки по вестниците. Където горко плачат за народа, гневно упрекуват народа, *силно любят* народа и после пият по едно двайсетгодишно за народа.

Прегледът на тематичната структура и на лексикалните значения на глагола *обичам* показва най-общите конфигурации, в които се реализира този глагол. Те включват одушевен субект на емоцията / Експериенцер и Тема (Обект на емоцията) – одушевен

или неодушевен, конкретен или абстрактен единичен или множествен обект. Тъй като глаголът е многозначен, за всяко от значенията биха могли да се представят такива най-общии модели. Интересно е да се посочи, че при лексикографското описание на *любить* Ю. Апресян отделя две лексеми: *обичам 1*, която се употребява с две значения, организирани около *един от най-фундаменталните културни концепти – любовта, тоест положителното чувство-отношение, което се разглежда като главната съзидателна сила в живота* (Апресян 2009: 248). *Обичам 2* също означава чувство-отношение, но в значението му присъства и когнитивен компонент: *X обича P = на X е свойствено да желае P, защото всеки път, когато X прави P, използва P или е в контакт с P, изпитва голямо удоволствие* (Апресян 2009: 247). За български такава разграничаване на значенията до голяма степен е предложено в систематизираната валентна рамка на *обичам*. В нея разликите в значението се отразяват и в начина на изразяване на обекта на емоцията. Само при първото значение обектът е одушевен; само при третото значение обектът се изразява с подчинено да-изречение:

1. Изпитвам чувство на любов, привързаност към някого
 П + обичам + O₁
 П – С, М
 O₁ – C₁, M_п, M_{кв}
 С = лице
 C₁ = лице, животно
2. Имам склонност, вътрешно влечение към нещо
 П + обичам + O₁
 П – С, М
 O₁ – C₁, M_п, M_{кв}
 С = лице
 C₁ = действие, състояние, качество
3. Имам навик да върша нещо.
 П + обичам + Ф
 П = С, М
 Ф = да-изр.
 С = лице (Ророва 1987: 285–286)

Следвайки модела от валентната рамка, може да обобщим шестте значения на *обичам*, в четири групи:

- *изпитвам сърдечно влечение* (първото значение от *Речник на българския език*)
- *изпитвам обич, привързаност към някого или нещо* (второто и третото значение от речника)
- *харесвам някого или нещо* (четвъртото и петото значение от речника)

- *полезно е, добро е* за неодушевен обект, който е изразен с фразата в подложната позиция (шестото значение от речника, което изисква само неодушевен / нетипичен подлог от определена семантична група).

Обзорът на някои от изследванията за емоционалните предикати и коментарите по тях позволяват да се формулира следната най-обща хипотеза за синтактичната структура на изреченията, в които се реализира *обичам*. При различните значения на глагола освен отбелязаните вече семантични ограничения за елементите от тематичната структура ще се наблюдават и разлики в избора на конкретно средство, чрез които се изразяват аргументите¹ на предиката. Във връзка с позицията на подлога към емоционалния предикат ще се провери дали се употребяват и нетипични подлози извън посочената в речника група названия на растения. Тъй като в проучванията по въпроса се посочва, че в обектната позиция към *обичам* се реализира само да-изречение, специално ще бъде коментиран въпросът за видовете компленти² към този предикат. Още веднъж ще посочим, че примерите, които се коментират, са само с форми на *обичам* в деятелен залог, така че структурата на изречението е по модела *подлог със семантична роля Експериенцер* и *пряко допълнение със семантична роля Тема (Обект на емоцията)*.

Ще започнем представянето на синтактичната структура на изреченията с глагола *обичам* с наблюдения върху елементите, заемащи позицията на подлога. При реализация на първото значение на глагола в подложната позиция, както впрочем и в позицията на прякото допълнение, трябва да се употреби име или именна група, която означава единичен, конкретен, определен човек (лицето, индивидът X обича лицето, индивида Y). Подлогът е в единствено число:

- (4) сега е време да разберем дали *Дафи обичаше* Иван Мавров; Години наред беше съзърцавал лицето на спящата си жена до него и това го беше изпълвало с щастие...
Той обичаше Анна; *Тя* беззаветно *обичаше* мъжа си.

При реализиране на останалите значения няма такова изискване за уникалност и единичност на субекта, а и на обекта. Подлозите могат да се изразят както с имена

1 С термина *аргументи* се означават задължителните пояснения към лексикалната опора, които се изискват от нейната лексикална семантика. В коментара на примерите, включени в текста, те се означават и с традиционните термини *подлог* и *пряко допълнение*, които отразяват синтактичните функции на елементите, заемащи съответната аргументна позиция.

2 Комплементите са *предикативни синтактични структури, реализирани като аргументи към друг предикат [...] общо название за различни видове предикативни синтактични структури в аргументна позиция, които са характерни за български: подчинени субектни и обектни изречения, малки изречения, номинализации, свободни релативи в субектна или обектна позиция* (Коева 2019: 57).

в единствено, така и в множествено число. С форми в единствено число се означава най-често единичен, конкретен одушевен субект; определеността му се маркира с лексикални или с граматични средства:

- (5) *Баща ми ме обичаше много. Бях единственият му син; Мое лично впечатление е, че бившият Първи не обичаше Георги Парцалев; Свещеникът бе разбрал, че детето не обича да учи букви и числа; това момче обича да скитосва.*

Ако подлогът е изразен с име или именна група в единствено число, означаваща животно или растение, той има същата интерпретация – конкретен, определен елемент от класа или вида обекти:

- (6) *Ето това там е китайска роза, тя обича слънце и вода. (ситуационен дейксис; това там).*
- (7) *Вашата котка обича стабилността (<https://www.feliway.com/bg/Blog/Povedenie-pri-kotkata-ili-kak-da-razbirame-svoyata-kotka>); Изненадващи сигнали, че *вашето* куче ви обича. (<https://www.mila.bg/article/8421534>)*

При подлог в множествено число е възможно той да означава конкретна група, събирателен субект на емоцията:

- (8) *И двамата обичаха кучета и не обичаха котки; Обичаха я всички: и роднините ѝ, и слугите, а кучетата и конете бяха луди по нея; Той заставаше в позиция, която студентите му обичаха да имитират; Ето за такива постъпки го обичаха войниците.*

Освен конкретно индивидуализиращо значение определителните членове за ед. или за мн. ч. могат да имат и генерична употреба. Тогава именните фрази в позицията на подлог представят рода или вида в абсолютната или относителната им цялост. Това важи както за подлози, означаващи лица, така и за животни или растения:

- (9) *Бащата обича детето си, майката обича детето си, детето обича бащата и майката; Така и бащата обича чедата си; майката обича децата си не защото ги харесва, а защото са нейни; в любовта жената обича мъжа, а мъжът — една химера; жената обича бисерите, обича подаръците; ... някои видове храни, които детето не обича. Пъстървата обича да вали (<https://www.dunavmost.com/novini/pastarvata-obicha-da-vali>); Розата обича слънчева светлина, както и богата пропусклива почва. (<https://saveti.framar.bg/4-съвета-за-отглеждане-на-красиви-рози>)*
- (10) *Майките обичат децата си такива, каквито са се родили; Жените обичат чистичко и спретнато и да им мирише хубаво; Децата не обичат лошите хора, те ги усещат. Бащите обичат децата си не по-малко от майките (<https://babysling-bg.com/2021/05/26>) Котките обичат валериан и отиват къде ли не заради него.*

*Пътървите обичат да се крият близо до брега.
Розите обичат слънчевите места и богато наторените почви.*

Генеричното значение за пълна или относителна цялостност на рода може да се означава и с лексикални модификатори. Може да се употребят имена и в ед., и в мн. ч.:

- (11) *Всяко дете обича да пътува, да открива нови, интересни места; Всяка жена обича да обикаля из магазините; всяко момче обича да се пошляе на свобода някой и друг ден.*
- (12) *Всички деца обичат страшните истории; Всички жени обичат да им се оказва внимание; Всички момчета обичат пилотите.*
- (13) *Много деца обичат да заспват, прегърнали любимата си играчка; Много хора не обичат италианците; Някои момичета обичат да пипат.*

Употребите на подлози с генерично значение, маркирано с нулев член, по модела на пословиците, напр.: *Майка обича и келяв син*, не са регистрирани в корпуса, съставен за целите на това проучване. Примери като *То кое ли земно момче не обича да се заяжда с момичетата!* едва ли биха могли да се интерпретират като случаи за употреба на нулев член с генерично значение. Изречението е реторичен въпрос, който предполага отрицателен отговор с *никое момче*; *нищо едно момче*, тоест липса на референт. Повече основания за генерична интерпретация има при запълване на подложната позиция с членуваната с нулев член лексема *човек*. Това обаче може да се свърже с лексикалната семантика на съществителното, а не с граматичната ѝ форма:

- (14) *Човек обича да си има своите малки тайни; Какво ли нещастие е човек да обича жена като нея?; Човек обича да изследва далечни пространства; Човек обича да научава нещата от извора.*

Единични са примерите с генерично значение, изразено от именна група с *един*:

- (15) *Една жена обича да си има другар; Как може един човек да обича, ако не е свободен бе, младеж!;*
Ако един спортист не обича спорта си, ако не му се наслаждава, то той няма да продължи и никога няма да стане добър (<https://academy.maleevatennis.com/2017/08/08/>); Един радиоводещ трябва да обича слушателите си (<https://bnr.bg/hristobotev/post/100758890>).

Направените наблюдения във връзка с категориите на имената, които заемат подложната позиция към глагола *обичам*, показват, че при реализиране на всички значения на глагола определеността има значение за структурирането на правилно изречение.

При първото значение релевантно се оказва и числото на името, с което се изразява подлогът.

Представянето на особеностите на имената в позицията на подлог към глагола *обичам* ще допълним и с някои коментари за лексикалната селекция по признака *одушевеност*, който е задължителен за субекта на емоцията / Експериенцера. На границата между типичните одушевени подлози, които се свързват с три от обобщените по-горе четири значения на глагола (без първото), може да се определят примерите със съществителни за агентивни същности (организации, групи), които са съставени хомогенно от лица. В случая може да се говори за специфичен метонимичен пренос:

- (16) *Църквата обича човека повече, отколкото го обича Христос; Ако някой някога разкрие истината, ще избухне скандал, а военното министерство не обича скандалите; Бюрото не обича наемници на своя територия.*

По модела на метонимията в позицията на подлога, представящ субекта на емоцията, се реализират и топоними, най-вече ойконими, чрез които се представя множеството от лица, живеещи на съответното място:

- (17) *Холивуд обича самотниците. Милано обича операта.
Лондон обича синьото: отново ще издава сини паспорти. (<https://www.monitor.bg/bg/a/view/london-obicha-sinioto-otnovo-shte-izdava-sini-pasporti-189496>);
Българите обичат Русия, но Москва не обича България. (<https://kafeneto.wordpress.com/2020/02/24/>)*

Във връзка с моделите на пренос трябва да се посочи и възможността за заемане на подложната позиция от съществителни имена, назоваващи части на тялото, вкл. и органи:

- (18) *Ръцете обичат билки. (<https://www.mila.bg/article/4771988>)
Кръвоносните съдове на ръцете обичат контрастните вани с морска сол. (<https://www.vesti.bg/tehnologii/zdravoslovno/da-se-spravim-s-vechnoto-mryznene-3485271>)
Очите обичат сълзите (<https://www.jenatadnes.com/po-zdravi/ochite-obichat-salzite/>); Очите не обичат сладко! (<https://spisaniemd.bg/vd-magazine/2009/07/ochite-ne-obichat-sladko>); Щитовидната жлеза, която е диригент на метаболизма ни, не обича стрес и свръхголеми количества йод. (<https://www.btv.bg/video/shows/predi-obed/>)*

В тези примери *обичам* се реализира с четвъртото от обобщените по-горе значения: за обекта, означен с подлога, нещо е добро. Вероятно става дума за пренасяне на

синтактичен модел (схема, матрица) за изразяване на висока положителна оценка. При одушевен подлог оценката е налице; при неодушевен подлог би следвало да липсва емоционален елемент. Изборът на глагол за емоционално състояние вместо емоционално неутрални изрази като *добре е*, *полезно е* може да се свърже със стилистиката на популярното писане в интернет. Употребата на съществителното като подлог към глаголно сказуемо, а не в предложна фраза към конструкция, срв. *очите обичат* – за *очите е полезно*, придава специфична самостоятелност, агентивност, персонифицираност на съответната част от тялото. Тази техника на одухотворяване и представяне на неодушевените обекти като активни дейатели, които правят оценки и могат да избират, е сред стратегиите за изграждане на рекламни текстове.

В лингвокултурологичните изследвания сърцето се определя като вместилище на любовта. Примерите за употреба на съществителното *сърце* като подлог към *обичам* представят тази част от тялото далеч по-рационално. Глаголът отново се реализира със значението *нещо* (изразено с допълнението) *е добро за нещо* (изразено с подлога):

- (19) *Сърцето обича* положителните емоции и удоволствието, както и движението – това категорично удължава живота му. (<https://news.bg/health/sartseto-obicha-polozhitelnite-emotsii-i-ezhednevните-razhodki.html>); *Сърцето обича* ягоди. (<https://gotvach.bg/n5-58424>); *Сърцето обича* шампанско. Шампанското е полезно за сърцето, установиха изследователи. (<https://ezine.bg/n11-6228>); *Храните, които сърцето обича*. (<https://www.puls.bg/khnanene-c-21/khnanite-koito-srtseto-obicha-n-23501>)

Представата за сърцето като място, на което се съсредоточава чувството, се актуализира при употребата на съществителното *сърце* с устойчиви модификатори (съгласувани определения) в изрази с предлозите *със* или *от* (източник или квантификация на емоцията), *заради* (причина, стимул):

- (20) *Обичам го с цялото си сърце*; *Радостина го обича от сърце*, а не *заради богатството му*; *Искам просто да те обичам от цялото си сърце*; *Ние обичахме от все сърце този артист*; *Те го обичат заради доброто му сърце*.

Анализираните примери от корпуса показват, че групата на нетипичните подлози, които според речниковата статия са названия на растения, се разширява. На този етап от наблюденията все още не могат да се направят категорични изводи за групиране или систематизация на лексемите, които могат да заемат тази позиция. Като подлози се реализират както съществителни нарицателни с предметно значение, така и абстрактни съществителни:

- (21) В този смисъл уредът носи своя емоционалност, тясно свързана с музикалния съпровод. *Обръчът обича* контрастите, резките, отчетливите смени; *Този самолет обича* скоростта; *Защото* вече машини ще орат, сеят и жънат, а *машината обича* ред и мярка.

И докато за случаи като (20) и (21) може да се предложи тълкуване с включване на одушевен субект заради присъствието на известна агентивност – хора си служат с уреди и машини; хора изпитват любов, мислят, подобна интерпретация по-скоро е невъзможна за случаи като посочените в (22):

- (22) *Пустинята не обича* движението; *Природата обича* хармонията; *Природата не обича* разточителството на идеи; *Природата обича* смъртта!
Планината обича добрите хора. (<https://www.briag.bg/petko-stoinov-zam.-predsedatel-na-turistichesko-drujestvo-kailushka>)
Животът обича непушачите (<http://rzi-silistra.com/RIOKOZ/home.nsf/pages/bg/>); *Животът обича* смелите (<https://bnr.bg/plovdiv/post/100809035/jivotat-obicha-smelite>); *Често животът обича* да ни среща с неподходящите хора. (<http://psihologpetrov.com/54768798089690/>)

Нетипичното изразяване на субекта на емоцията може да е част от особености на стила на текста, в който авторът търси оригиналност и в метафоричните преноси:

- (23) *Чудя* се дали *снегът обича* дърветата и полята, та ги целува толкова нежно.
Планината обича снега. Прегръща го с нетърпение и надежда. (<https://blagolika.wordpress.com/2021/01/17/planinata-obicha-snega/>)

В медийни текстове изречения с нетипични подлози към *обичам* се използват в заглавия на материали, за привличане на вниманието. Очевидно употребата на съществителни за неодушевени обекти или същности в позицията на подлог към *обичам* се мотивира по-скоро от стила на текста, а не от граматиката:

- (24) *Парите обичат* тишината; *Парите обичат* реда; *Парите обичат* движението;
Парите обичат хората, които се движат напред, развиват се, и се усъвършенстват (<https://money.bg/wealth/kakvo-obichat-parite-10-vazhni-zakona.html>); *Парите обичат* тези 4 зодии и никога няма да ги изоставят (<https://blitz.bg/layfstayl/za-damite/>)

За примерите от (24) може да се предположи, че *обичам* се реализира с четвъртото си значение – *нещо е добро за нещо*. В случая има и чуждоезиково влияние, пренос на конструкции от популярни максими. Това обаче не е приемливото обяснение за всички случаи, защото зад следващите два примера, които също са заглавия на медийни материали, не се открива англоезичен вариант. В самите текстове се коментират местата,

на които тези организми живеят най-дълго, така че отново е възможна интерпретация на значението на предиката *нещо е добре за нещо*:

- (25) *Патогенните организми обичат парите* – има ли опасност от заразяване? (<https://sanovnikat.com/бактериите-в-парите/>); Доказано: *COVID-19 обича най-много парите* (<https://www.standartnews.com/zarazata/dokazano-covid-19-obicha-nay-mnogo-parite-439323.html#>)

Последният въпрос, който ще бъде коментиран във връзка с реализацията на подлога към глагола *обичам*, е дали е възможна субституция на именното словосъчетание в подложната позиция с подчинено изречение. Такива модели за структуриране на сложното изречение се определят традиционно като сложни съставни с подчинени подложни изречения, въведени с относителни местоимения: *Който нее, зло не мисли* – *Пеещият / Той зло не мисли*. Условие за определяне на подчиненото релативно изречение като подложно е позицията на подлога към главния предикат да не е заета от име или именна фраза. Емпиричните данни в изречения с *обичам* в главното изречение и относително подчинено изречение, представящо описателно подлога на главния предикат, не позволяват да се направят генерализации за тези конфигурации. Открити бяха незначителен брой примери в сравнение с останалите структури, организирани около глагола *обичам*. В някаква степен може да се говори и за синтактичен паралелизъм в примерите заради повторението на един и същ глагол в двете части на изречението, водещо до ритмизация и по-лесно запомняне на израза:

- (26) *Който обича животните ∅ обича човешкото същество*. (<https://bg.thpanorama.com/articles>); *Който не обича самотата, ∅ не обича и свободата* (Шопенхауер). (<https://lov3-you1.tumblr.com/post/80492539590>)
- (27) *Който не обича животните, той не обича и хората...* (<https://mediaplus.bg/mydri-misli-za-kucheto-mediaplus-bg/>); *Който не обича самотата – той не обича и свободата*. (<http://www.citat.bg/5248>)

Сравнението между (26) и (27) показва наличието на паралелни синтактични варианти. Ако в основата на сентенциите е чуждоезичен оригинал, най-вероятно става дума за различни преводачески решения при структуриране на изречението – със или без експлицитно изразен подлог към главния предикат. Приемаме, че в (26) са представени примери за *частен случай на определителни изречения* към липсваща опора в главното изречение (Коева 2001: 153), затова не може да се твърди, че предикатът е разширил възможностите си за съчетаване с релативни изречения в субектната позиция. Изразяването на подлога към анализируания глагол за емоционално отношение

се реализира чрез име или именна група, към които може да има подчинени определителни изречения. Структурата на определителните изречения, отнасящи се до опората подлог към *обичам*, обаче не се определя от главния предикат.

Преди да разгледаме някои особености, свързани със синтактичните средства за изразяване на прякото допълнение / Тема (Обект на емоцията), ще представим случаите, в които глаголът *обичам* се реализира без експлицитно изразено допълнение, напр.:

- (28) Да *обичаш*, е нещо съвсем естествено; Да *обичаш*, когато другия го няма, е като да плуваш във вечно спокойни води; Когато *обичаш*, откриваш в себе си такова богатство, такава нежност, ласкавост, че дори не ти се вярва, че умееш да *обичаш* по този начин; Докато *обича*, тя не може да бъде друга; Не любовта към някоя жена (той никога досега не беше *обичал*) го доведе до това състояние.

Изреченията, в които обектът на *обичам* не е изразен експлицитно, по състав са едносъставни глаголни обобщенолични, елиптични или двусъставни, следователно структурният тип не е определящ за това позицията на допълнението да остане незаета. При тази конфигурация състоянието на конкретния субект, а в обобщеноличните изречения – на всеки един възможен субект се представя като възможно, абсолютно, само за себе си. Да-конструкциите имат инфинитивна интерпретация. Глаголът *обичам* означава състояние на субекта, характеризиращо се с това, че той, субектът, изпитва чувството *обич*.

В корпуса, на който се основават наблюденията тук, изразяването на обекта към *обичам* в просто изречение се реализира по посочените в началото модели: чрез съществително или чрез винителните форми на местоименията. Тези случаи няма да бъдат коментирани специално. Ще посочим само една специфика при реализацията на прякото допълнение и на поясненията към него по модела от следващите примери:

- (29) *Обичам кафето много сладко*; *Обичам яденето си по-сурово*; Само една бучка захар да туриш в кафето, че син ми не го *обича сладко*; Не съм силен, когато *опре до храна*. *Обичам я гореща* и по много.

Трансформации на елемента, който заема обектната позиция в изходните модели, напр.: *Обичам кафето много сладко* – *Обичам чая много сладък* – *Обичам бозата много сладка*, показват, че името, с което се изразява прякото допълнение, е опората, към която се отнася прилагателното. Освен това при трансформация на простото изречение в сложно: *Обичам кафето много сладко* – *Обичам кафето / го* [(да / когато) *кафето / то е сладко*], обектът на главния предикат и подлогът на подчиненото

изречение имат един и същ референт. Реализират се отношения на контрол от обекта на главния предикат върху субекта на подчинения. В проучванията за комплементите малки изречения в български (означавани традиционно като сказуемни определения) се посочва, че те са възможни при *към предикати с експериенцер и пряк одушевен обект* – *Искаше* [я_i] [(тя_i, е) [щастлива_i]] (Коева 2021: 21). На този етап може да се формулира хипотезата, че примерите в (29) следват моделите с комплементи малки изречения, макар че предикатът *обичам* не попада в посочените досега групи, към които се реализират такъв тип пояснения. Проверката на хипотезата ще бъде обект на по-нататъшни проучвания.

Когато обектната позиция е заета от да-изречение (подчинено допълнително изречение), няма структурна зависимост между аргументите на *обичам* и на предиката в подчиненото изречение:

- (30) *(той) Обичаше* [(той) да планира нещата предварително] – *(той) Обичаше* [дватама заедно да планират почивките си]; *Не обичам* [(аз) да лъжа]. *Не обичам* [(аз) да я лъжа] – *Не обичам* [(те) да ме лъжат].

В проучванията на средствата, с които може да се изрази допълнението в българския език, се посочват и относителни подчинени допълнителни изречения, въведени с *който* / *когото* или *каквото*. В БНК не бяха открити такива употреби към *обичам*. Резултатите от търсенето в източници от интернет източници също са доста ограничени:

- (31) Всички могат да бъдат такива, каквито искат, и да *обичат* *когото* искат. (https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe/recovery-coronavirus-success-stories/eu-values-and-citizens-rights/towards-union-equality_bg)
 Всеки човек е свободен да *обича* *когото* си пожелае и не е нужно да се крие или срамува от това. (<https://bilitis.org/kuiar-blic-2fingers/>)
 Нашата работа за равни права и свободата да *обичаш*, *когото* пожелаеш, няма да спре. (<https://sofiapride.org/2020/04/20/sofiya-prajd-2020-shte-bade-razlichen/>)

Относителните местоимения, с които се въвеждат подчинените изречения в обектна позиция, нямат референт в сложното изречение, така че те са от групата на свободните релативи. Моделът, представен при релативните изречения в подложната позиция, би могъл да се приложи и в този случай: релативът се отнася към празна аргументна позиция при главния предикат, а не директно към самия предикат. За да се направят мотивирани изводи обаче, е необходимо да се състави по-богат корпус с примери от тематично различни области.

Освен употребата на подчинени изречения, въведени с относителни местоимения за лица, към глагола *обичам* се срещат и примери с релативни изречения с *когато*:

- (32) *Обичам, когато* ме критикуват; *Обичам, когато* някой е категоричен и несправедлив; *Хората не обичат, когато* нещата са наречени с истинските им имена. *Не обичаше, когато* я гледаха така; Но тоя човек е много добър и *не обича, когато* се върши нещо лошо; *Хич не обичам, когато* ми говорят като на бебе; *Не обичам, когато* Коледа и Нова година са без сняг.

С относителното наречие *когато* се въвеждат адюнктни (обстоятелствени) подчинени изречения или определителни изречения към съществителни имена с обобщено значение (период, отрязък от) време. Примерите от (32) трябва да се разграничат от случаи като *Той я обичаше, когато тя плаче*, в които подчиненото изречение е обстоятелствено за време; позицията на допълнението към главния предикат е заета от винителната клитика, а не от изречението с *когато*. Адюнктно изречение с *когато* е употребено и в *Обичаше, когато се върне, да завари нещата мирни и спокойни*, тъй като към *обичам* се отнася комплементното да-изречение; обстоятелственото е разположено между главното и допълнителното, но словоредната близост или отдалеченост не влияят върху типа на изреченията.

В изреченията от типа *Обичам Ø, когато ме критикуват* позицията на обекта към главния предикат е празна, не е заета от име или местоимение. Трансформации по модела *Обичам, когато ме критикуват – Обичам критиката; Не обичам, когато ми говорят като на бебе – Не обичам такова говорене* могат да насочат към идеята за възможна субституция на именната фраза в обектната позиция с подчинено изречение. Предикатът *обичам* изисква комплементни пояснения, а релативът *когато* не попада в групата на средствата, които могат да въвеждат такъв тип изречения. Относителните наречия, подобно на останалите релативи, могат да имат antecedent празна позиция от главното изречение. При експлицитен antecedent съществително име в главното изречение *когато* е част от определителни изречения: *И тогава дойде денят, когато (в който) я повикаха; почти приветстваше моментите, когато (в който) неговите мъчители спускаха до долу подвижна стълба*. Същата конфигурация ще се реализира, ако в празната позиция на обекта към *обичам* се постави съществително име със значение (период, отрязък от) време: *Обичам, когато ме критикуват – Обичам моментите / периодите, когато (в който) ме критикуват; Не обичам, когато ми говорят като на бебе – Не обичам моментите / периодите / дните, когато (в който) ми говорят като на бебе*. При представяне на конструкциите в руския език с глагола *любить* се посочва, че *подчиненото изречение, въведено*

със съюза *когда*, е в същата роля, както формата за винителен падеж, представяща обекта или източника на чувството (Apresjan 2009: 254). За българския език обаче такъв извод не може да се направи категорично. Синтактичните възможности на двете въвеждащи думи – *когато* и *когда* – са различни. По-вероятното обяснение е свързано, както и при другите случаи на релативни изречения към *обичам*, с трансформации на подчинени определителни изречения.

Направените наблюдения за изразяването на аргумента, представящ Темата (Обекта на емоцията), потвърждават модела, изведен във валентната рамка на глагола. Допълненията се изразяват с подчинено да-изречение при реализиране на третото от обобщените четири значения на глагола – *харесвам нещо*. При значението, свързано според речниковата дефиниция само с подлози растения, по-често обектната позиция е заета от име или именна група, а не от да-изречение. Наред с очертаните в текста въпроси, които трябва да бъдат проучени самостоятелно, в полето на бъдещите изследвания върху по-богат и надежден корпус попадат и тези, свързани с мястото на релативните изречения към глаголите за емоционални състояния.

REFERENCES

- Alexiadou 2016:** Alexiadou, Artemis. “English Psych Verbs and the Causative Alternation: A Case Study in the History of English.” *Questions and Answers in Linguistics*, no 3 (2018): 1–13.
- Apresjan 2009:** Apresjan, Jurij. *Research in Semantics and Lexicography*. Volume 1. *Paradigmatics*. Moscow: Languages of Slavic Cultures, 2009. [In Russian: Апресян, Юрий. *Исследования по семантике и лексикографии*. Том 1. *Парадигматика*. Москва: Языки славянских культур, 2009.]
- Dineva 1996:** Dineva, Aneta. “On Expressing Emotions in Bulgarian.” In Dimitrova-Valchanova, Mila & Lars Hellan, eds. *Papers from First Conference on Formal Approaches to South Slavic Languages*. – *University of Trondheim Working Papers in Linguistics*, no 28 (1996): 75–96.
- Dineva 1999/2000:** Dineva, Aneta. “Valences and Semantic Roles in the Expression of Emotions.” *Bulgarian Language*, no 2 (1999/2000): 1–25. [In Bulgarian: Динева, Анета. „Валентности и семантични роли при изразяването на емоции.“ *Български език*, no 2 (1999/2000): 1–25.]
- Genadieva-Mutafchieva 1988:** Genadieva-Mutafchieva, Zara. “Complex Sentence with Subordinated Object Clause.” In Popov, Konstantin, ed. *Grammar of Modern Bulgarian*. Vol. III. *Syntax*: 328–347. Sofia: BAS, 1988. [In Bulgarian: Генадиева-Мутафчиева, Зара. „Сложно съставно с подчинено допълнително изречение.“ В: Попов, Константин, отг. ред. *Граматика на съвременния български език*. Т. 3. *Синтаксис*: 328–347. София: БАН, 1988.]
- Izard 2017:** Izard, Carroll. *The Psychology of Emotions*. Sofia: Health and Happiness, 2017. [In Bulgarian: Изард, Карол. *Психология на емоциите*. София: ИК Здраве и щастие, 2017.]

- Kaldieva-Zaharieva 2016:** Kaldieva-Zaharieva, Stefana. "On the Hidden and Undisguised by the Darkness of the Human Essence." In Blagoeva, Diana & Sia Kolkovska, eds. *Lexicography at the Beginning of the 21st Century*. Proceedings of the Seventh International Conference on Lexicography and Lexicology: 313–332. Sofia: Prof. Marin Drinov BAS Press, 2016. [In Bulgarian: Калдиева-Захариева, Стефана. „За скритото и неприкритото от мрака на човешката същност.“ В: Благоева, Диана & Сия Колковска, ред. *Лексикографията в началото на XXI в.* Доклади от Седмата международна конференция по лексикография и лексикология: 313–332. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2016.]
- Karagyozova 2007:** Karagyozova, Snezhina. "Cognitive Aspects of the Verbalization of Emotions." *Orbis Linguarum*, no 4 (2007): 25–33. [In Bulgarian: Карагъзова, Снежина. „Когнитивни аспекти на вербализацията на емоциите.“ *Езиков свят*, no 4 (2007): 25–33.]
- Koeva 2001:** Koeva, Svetla. "Typology of Subordinate Clauses." In Koeva, Svetla, ed. *Modern Syntactic Theories*: 144–163. Plovdiv University Press, 2001. [In Bulgarian: Коева, Светла. „Типология на подчинените изречения.“ В: Коева, Светла, съст. *Съвременни синтактични теории*: 144–163. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2001.]
- Koeva 2019:** Koeva, Svetla. "Complements in Bulgarian." In Micheva, Vanya & Diana Blagoeva & Sia Kolkovska & Tatyana Aleksandrova & Hristina Deykova, eds. *Proceedings of the International Annual Conference of the Institute for Bulgarian Language*: 57–68. Sofia: Prof. Marin Drinov BAS Press, 2019. [In Bulgarian: Коева, Светла. „Комплементите в български.“ В: Мичева, Ваня & Диана Благоева & Сия Колковска & Татяна Александрова & Христина Дейкова, ред. *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език Проф. Любомир Андрейчин*: 57–68. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2019.]
- Leseva & Stoyanova & Kukova & Todorova 2018:** Leseva, Svetlozara & Ivelina Stoyanova & Hristina Kukova & Maria Todorova. "Integrating Subcategorisation Information in Wordnet's Relational Structure." *Bulgarian Language*, no 2 (2018): 13–40. [In Bulgarian: Лесева, Светлозара & Ивелина Стоянова & Христина Кукова & Мария Тодорова. „Интегриране на субкатегоризационна информация в релационната структура на Уърднет.“ *Български език*, no 2 (2018): 13–40.]
- Micheva-Peycheva 2019:** Micheva-Peycheva, Kalina. "Axiological Aspects of the Concept of Love." *Bulgarian Language*, no 1 (2019): 41–56. [In Bulgarian: Мичева-Пейчева, Калина. „Аксиологични аспекти на концепта любов.“ *Български език*, no 1 (2019): 41–56.]
- Nitsolova 2008:** Nitsolova, Ruselina. "The Problems of the Complex Sentences with Complements in Bulgarian." *Juznoslovenski filolog*, no 64 (2008): 261–272. [In Bulgarian: Ницолова, Руселина. „Проблематика на сложните изречения с комплементи в българския език.“ *Јужнословенски филолог*, no 64 (2008): 261–272.]
- Petrova 2007:** Petrova, Anastasiya. *Concepts in the Field 'Joy': Similarities and Differences in the Balkan Linguistic-Cultural Area*. Veliko Tarnovo University Press, 2007. [In Bulgarian: Петрова, Анастасия. *Концептите в полето 'радост': Сходства и различия в балканския лингвокултурен ареал*. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2007.]
- Popova 1987:** Popova, Maria. *Short Valence Dictionary of Verbs in the Modern Bulgarian Literary Language*. Sofia: BAS, 1987. [In Bulgarian: Попова, Мария. *Кратък валентен речник на глаголите в съвременния български книжовен език*. София: БАН, 1987.]

- Rozwadowska 2017:** Rozwadowska, Bozena. "Psychological Verbs and Psychological Adjectives." In Everaert, Martin and Henk C. van Riemsdijk, eds. *The Wiley Blackwell Companion to Syntax*. Vol. I–VIII: 3383–3408. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2017. <https://doi.org/10.1002/9781118358733.wbsyncom040> (accessed: 28.06.2021).
- Stamenov 2021:** Stamenov, Maxim. "Groups of Verbs Denoting Mental Experience: A Proposal for Classification." In Koeva, Svetla & Maxim Stamenov, eds. *Proceedings of the International Annual Conference of the Institute for Bulgarian Language*. Vol. II: 69–75. Sofia: Prof. Marin Drinov BAS Press, 2021. [In Bulgarian: Стаменов, Максим. „Групи глаголи за вътрешни психически преживявания. Опит за класификация.“ В: Коева, Светла & Максим Стаменов, ред. Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език Проф. Любомир Андрейчин. Т. II: 69–75. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2021.]
- Vassileva 2019:** Vassileva, Krasimira. *The Concept of Love in Modern Bulgarian Linguaculture*. Veliko Tarnovo University Press, 2019. [In Bulgarian: Василева, Красимира. Концептът „любов“ в съвременната българска лингвокултура. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2019.]
- Wierzbicka 1992:** Wierzbicka, Anna. *Semantics, Culture and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. New York: Oxford University Press, 1992.
- Wierzbicka 1999:** Wierzbicka, Anna. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge University Press, 1999.
- Wierzbicka 2019:** Wierzbicka, Anna. "The Biblical Roots of English 'Love': The Concept of 'Love' in a Historical and Cross-Linguistic Perspective." *International Journal of Language and Culture*, no 6 (2 / 2019): 225–254.